

Віктор МИХАЙЛОВ,

orcid.org/0000-0002-5629-1500

кандидат наук із державного управління, доцент,
заступник начальника з наукової роботи

Інституту державного управління та наукових досліджень із цивільного захисту
(Київ, Україна) *mvn2006@ukr.net*

ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ ІЗ ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У роботі зазначається, що з урахуванням постійних та потенційних природно-техногенних загроз в Україні, пов'язаних із ними тенденцій забезпечення безпеки людини галузь цивільної безпеки завжди потребувала висококваліфікованих кадрів, тому висуває нові вимоги до їх професіоналізму. Післядипломна освіта відіграє провідну роль, оскільки безпосередньо пов'язана з підвищенням кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки, вдосконалення компетентності яких передбачає врахування низки чинників, під якими розуміється поняття про дії, обставини, що спостерігаються в цьому процесі.

Робота присвячена виявленню та систематизації основних чинників, які позитивно чи негативно впливають на професійний розвиток фахівців із питань цивільної безпеки в Україні. Для отримання найбільш значущих результатів та їх інтерпретації в роботі застосовувались методи наукового пізнання: теоретичний аналіз і синтез, системний, експертного оцінювання та анкетування, зведення й групування, узагальнення інформації викладеної в науковій літературі. Зазначається, що за ступенем єдності чинники професійного розвитку згаданої категорії фахівців поділено на дві групи: зовнішні та внутрішні. До найважливіших зовнішніх автором зараховано політичні, соціально-економічні, безпекові чинники професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки, на основі яких на загальнодержавному рівні постають вимоги до фахівців із питань цивільної безпеки. Внутрішні чинники професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки автором поділено на три рівні виникнення (на макро-, мезо- та мікрорівень). Так, макрорівень виникнення чинників включає діяльність інституцій галузі цивільної безпеки (органів влади, підприємств, установ, організацій), для яких здійснюється підготовка фахівців із питань цивільної безпеки. Тенденціями професійного розвитку на мезорівні є закономірності, що відбуваються в закладі, установі освіти, де проводиться підготовка фахівців із питань цивільної безпеки. Мікрорівень професійного розвитку стосується діяльності науково-педагогічних працівників закладу, установи освіти та фахівців, які підвищують кваліфікацію з питань цивільної безпеки.

Зроблено висновок, що, впливаючи на зовнішні й внутрішні чинники професійного розвитку, можна певною мірою вплинути на ефективність і якість виконання професійних завдань фахівцями з питань цивільної безпеки.

Ключові слова: чинники професійного розвитку, фахівець із питань цивільної безпеки, заклади і установи освіти.

Victor MYKHAILOV,

orcid.org/0000-0002-5629-1500

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor;

Deputy Head for Research

Institute of Public Administration and Research in Civil Protection

(Kyiv, Ukraine) *mvn2006@ukr.net*

FACTORS HAVING IMPACT ON CIVIL DEFENSE SPECIALISTS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT

The paper indicates that having in mind frequently happening and potential natural and technologic disasters in Ukraine and associated with those human security measures, the civil security industry has always needed highly skilled personnel; therefore the field puts forward new requirements to their professionalism. Postgraduate education plays a leading role, because it is directly connected to the advanced training of civil security specialists, whose competence improvement involves taking into account a number of factors i.e. the concept of actions, circumstances observed in this process.

The work is devoted to the identification and classification of the main factors that positively or adversely affect the professional development of civil security specialists in Ukraine. In order to obtain the most significant results and interpret them in this paper, methods of scientific cognition were applied: theoretical analysis and synthesis, systemic, expert evaluation and questionnaires, summary making and classifying to groups, generalization of information set out in scientific literature. It is noted that according to the degree of unity, the factors of professional development for the

mentioned category of specialists are divided into two groups: external and internal. The author includes political, social and economic, security factors of civil security specialists' professional development to the most important external factors, which creates basis for requirements posed to civil safety specialists at the national level. On the other hand, the author divided internal factors of professional development of civil security specialists into three levels of their occurrence (i.e. to macro-, meso- and microlevels). Thus, the macro-level of these factors' occurrence includes the activities of civil security institutions (authorities, enterprises, institutions, organizations) which require trained civil security specialists. Professional development trends at meso-level are the consistent patterns occurring in the establishment, educational institution, where civil security specialists are trained. The micro-level of professional development mostly includes the activities of scientific and pedagogical staff of the institution, educational establishment and specialists who offer advanced training on civil security issues.

The author arrived at the conclusion that influence on external and internal factors having impact on the professional development may, to a certain extent, have a significant impact on the efficiency and quality of professional tasks' implementation by civil security specialists.

Key words: professional development factors, civil security specialist, educational institutions and establishments.

Постановка проблеми. Постійні та потенційні природно-техногенні загрози в Україні, пов'язані з ними тенденції забезпечення безпеки людини вказують на важливість проблеми професіоналізму персоналу. Якість та ефективність вирішення професійних завдань фахівцями з питань цивільної безпеки змушує замислюватися про рівень їхньої професійної підготовки, де некомпетентність (непрофесіоналізм) часто призводить до появи надзвичайних ситуацій, наслідками яких є людські втрати та матеріальна шкода.

Аналіз досліджень свідчить, що проблема професійної підготовки фахівців із питань цивільної безпеки цікавить багатьох вітчизняних дослідників, а саме: Г. Артюшина, О. Альбоцій, С. Андрєєва, В. Бєсчастного, Н. Вовчатої, М. Коваля, М. Кубчака, М. Кусій, О. Повстин, С. Рашкевич, О. Труша, А. Терент'євої, Г. Туровської, В. Филипчука та інших. Розгляду різноманітних чинників, що можуть актуалізувати або уповільнити розвиток педагогічних процесів, впровадження освітніх інновацій, особливу увагу приділено в роботах Е. Бажанова, Н. Борисенко, О. Бородієнко, П. Волянського, Н. Гавкалова, М. Гончарук, Н. Давидова, О. Дубасєнюка, А. Кабанова, О. Колєснїченко, Є. Литвиновського, С. Масловської, Ю. Нєнько, Т. Нефєдова, Ю. Носко, С. Решетник, М. Фомїна, Н. Цимбалєнко, А. Хуторського, Г. Яворської та інших. Вивчення наукової літератури дає змогу констатувати, що проблема професійного розвитку фахівців галузі цивільної безпеки, на жаль, охоплює безліч розрізнених питань. Тому актуальним є визначення і врахування чинників професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки, процес вдосконалення якого є постійним і неперервним, що дає змогу виявити закономірності організації їхньої професійної діяльності.

Мета статті – здійснити аналіз та систематизувати основні чинники, які позитивно чи негативно впливають на професійний розвиток фахівців із питань цивільної безпеки.

Виклад основного матеріалу. У сучасному мінливому суспільстві в період глобалізації інформаційних процесів прогресивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій впливає на всі аспекти людської діяльності. За цих умов цивілізоване суспільство здатне до розвитку, якщо є спосіб передавання, відтворення і трансформування накопичених знань. Контексту нашого дослідження, за Л. Лук'яновою, найбільш повно відповідає тлумачення розвитку, основу якого становить перехід до якісно іншого стану особистості, що розкриває його зв'язок із самореалізацією, самоактуалізацією, «досягненням значного ступеня вияву» і дає змогу стати розумово і духовно вищим, кращим, більш досконалим (Дубасєнюк, 2018).

Система підготовки фахівців із питань цивільної безпеки спрямована на забезпечення органів влади (підприємств, установ, організацій) персоналом із високим рівнем професійної компетентності, здатних виконувати роботи в екстремальних умовах. Науковці наголошують, що складність вирішення цього завдання зумовлена низкою чинників, які впливають на перебіг професійної діяльності та відповідне вирішення завдань у галузі цивільної безпеки (Нєнько, 2012). Починаючи аналіз досліджуваних чинників професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки, варто зазначити наше розуміння сутності цього поняття, проте вузькі рамки статті не дають змоги розгорнуто представити логіку його дослідження. Все ж ми лише зазначимо, що під чинниками в науковій літературі розуміються дії, причини, обставини, параметр, що визначають характер та результативність протікання певних процесів (Гавкалова, Маркова, 2006).

Найчастіше в науковій літературі за ступенем єдності виокремлюють чинники зовнішні та внутрішні, які впливають на професійний розвиток фахівців і вирізняються за характером, походженням та рівнем впливу (Носко, 2019). До найважли-

віших зовнішніх чинників професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки зараховуємо політичні, соціально-економічні та безпекові, від яких на загальнодержавному рівні залежить вирішення досліджуваної проблеми. Державна політика щодо досліджуваних питань здійснюється відповідно до нормативно-правових актів та з урахуванням антропогенного впливу на довкілля, ризику порушення природної рівноваги та руйнування природних екосистем, появи нових загроз та викликів для безпеки життя і діяльності людини, поглиблення процесів глобалізації та інтеграції, наявних проблем переходу від індустріального до інформаційного суспільства, рівня технологічного та технічного розвитку галузі цивільної безпеки та орієнтації на її зростання.

Внутрішні чинники нами представлені на кількох рівнях (макро-, мезо- та макрорівень), які проаналізуємо детальніше. Так, до макрорівня входять чинники, пов'язані з діяльністю інституцій (органи влади, підприємства, установи, організації), причетних до діяльності в галузі цивільної безпеки. До цих чинників належать:

– проектування необхідного і достатнього рівня сформованості компетентностей фахівців із питань цивільної безпеки (Хуторський, 2009). Для професійної діяльності фахівців в екстремальних умовах необхідно забезпечувати розвиток цілого комплексу компетентностей, які називаються ключовими і становлять основний набір найзагальніших понять, що мають бути деталізовані в комплексі знань, умінь, навичок досліджуваної галузі. Від рівня сформованості компетентностей фахівців, їхнього вміння швидко і правильно орієнтуватись у складних ситуаціях професійної діяльності, приймати нестандартні рішення в умовах загрози та настання надзвичайної ситуації значною мірою залежить успішність виконання поставлених завдань, серед яких – захист життя і здоров'я громадян. Виникнення нових компетенцій залежить як від впливу індивідуальних особливостей особистості (суб'єктивні фактори), так і від специфіки виконання професійних завдань, в яких вони розкриваються (об'єктивні фактори);

– наближення відповідності системи підготовки фахівців із питань цивільної безпеки до європейських стратегічних цілей та професійних стандартів (Михайлов, 2014). В європейських країнах визнано, що кваліфіковані кадрові ресурси безпекової галузі є однією з головних умов її зміцнення. Удосконалення системи підготовки фахівців із питань цивільної безпеки в нашій країні зумовлене підвищенням якості навчання фахівців відповідно до сучасних професійних стандартів,

її інтеграції в загальноєвропейську систему вимог, принципів і критеріїв. Чільне місце тут займає інтенсифікація співробітництва в галузі цивільної безпеки із інституціями, профільними закладами, установами освіти зарубіжних країн.

Мезорівень передбачає діяльність закладів, установ освіти, які здійснюють підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки:

– стратегічна діяльність закладу, установи освіти, що впливає на ефективність і якість професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки (Біляєва, 2015). Стратегічна діяльність визначає, які сильні сторони закладу, установи освіти можна ще підсилити та як цього досягти. Інтеграційні процеси і посилення конкуренції в освітньому просторі спонукають заклади, установи освіти галузі цивільної безпеки шукати нові форми роботи для адаптації і виживання в конкурентному середовищі. Орієнтирами стратегічних змін у закладах, установах освіти є застосування концептуально-методичних ідей інноваційного форсайта і механізмів, що забезпечують випереджувальну післядипломну педагогічну освіту і формування нової якості професійного розвитку. Ключова роль у досягненні поставленої мети відводиться процесу реалізації стратегії з підтримки збалансованості між цілями і можливостями їх досягнення;

– умови існування освітнього середовища підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки (Коваль, 2020). Це значимий чинник, який характеризує сукупність різних умов, необхідних для розвитку інноваційної освітньої діяльності (поєднання матеріальних, економічних, педагогічних умов), систему організаційних форм і засобів, що впливають на інноваційну освітню діяльність у закладі, установі освіти. Саме інноваційне освітнє середовище передбачає активне долучення фахівця з питань цивільної безпеки до виконання професійних завдань, що своєю чергою передбачає його професійний розвиток;

– моніторинг досягнутого рівня якості та ефективності професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки (Гириловська, 2020). Сучасний вектор професійного навчання спрямований на формування фахівця нового типу, який володіє не лише ґрунтовними професійними знаннями та вміннями, а й здатний визначати та успішно вирішувати провідні завдання професійної діяльності, прагне особистісного і професійного зростання. Тому кожен заклад, установа освіти зацікавлені в організації та проведенні освітньої моніторингової діяльності, результати якої дають змогу прийняти ефективні управлінські рішення щодо організації окремих процедур

підвищення кваліфікації. Висновки, отримані за результатами моніторингу, мають бути покладеними в основу розробки або коригування пріоритетних напрямів діяльності щодо підвищення кваліфікації фахівців;

– впровадження інноваційних новітніх технологій на етапі післядипломної освіти як необхідного елементу формування основ професіоналізму фахівців і розвитку галузі цивільної безпеки (Коваль, 2020). Зазначене, зокрема в період поширення пандемії COVID-19, передбачає широкий доступ до освітніх ресурсів, де головною освітньою технологією постало дистанційне навчання. Від умінь фахівців сприймати із зовнішнього середовища потрібні інформаційні сигнали, обробляти і генерувати конкурентоспроможне управлінське рішення залежить вартісна оцінка професійного потенціалу;

– оновлення змісту та створення цільових програм підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки з урахуванням вимог замовників (органів влади, підприємств, установ, організацій) (Литвиновський, Юрченко, 2019). Навчальні плани і програми підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки нині позбавлені будь-яких ознак програм радянського періоду і призначені для досягнення конкретної мети. Проте в умовах виникнення в навколишньому середовищі нових загроз підвищується роль фахівців щодо управління ризиками надзвичайних ситуацій. За таких умов наукового обґрунтування потребує процес оновлення змісту програми підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки для забезпечення ефективного захисту населення і територій від природно-техногенних загроз;

– здійснення практичної підготовки органів управління та сил цивільного захисту для виконання професійних завдань в умовах, максимально наближених до реальних (Михайлов, 2015). У процесі підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки увага має зосереджуватись не лише на опануванні загальнопрофесійних знань, а й на формуванні практичних навичок управління безпекою людини, що дає змогу фахівцям виробити комплекс необхідних психологічних якостей та емоційно-вольової стійкості. Як показує практика, професійна компетентність фахівців із питань цивільної безпеки формується під час активної навчально-пізнавальної діяльності, а отже, накопичується в такий спосіб професійний досвід.

Третій рівень становлять чинники, властиві підготовці фахівців у закладах, установах освіти

(діяльність науково-педагогічних працівників закладів, установ освіти та здобувачів освіти – фахівців із питань цивільної безпеки):

– використання інтерактивних методів ігрових технологій для розвитку критичного мислення та формулювання рішень у ситуації з високим рівнем невизначеності (Волянський, Ковровський, Михайлов, 2019). Використання інтерактивних методів ігрових технологій дає змогу моделювати умови професійної діяльності (майстер-класи, групові діалоги, рольова взаємодія, ситуативне моделювання, брейн-стормінг, диспут, ігри-тренування, робота в малих групах із презентацією результатів, поєднання індивідуального та командного тренінгу з використанням кращих практик та передачі досвіду для реалізації в майбутньому завдань в екстремальних умовах, ділові ігри);

– перехід від традиційної системи викладання навчального матеріалу до освоєння професійних знань фахівцем андрогогічного процесу в «режимі саморозвитку» (Еріх, 2002). Зазначене означає зростання ролі самостійної роботи суб'єктів процесу навчання та орієнтація навчання на саморозвиток. Самоосвіта фахівця буде плідною, якщо в цьому процесі реалізується його потреба у власному розвитку, опановуються методи самопізнання і самоаналізу професійного досвіду, розвивається здатність до рефлексії. Таким чином, важливим напрямом діяльності, який відповідає вирішенню досліджуваного завдання, є підвищення ефективності самостійної роботи фахівців;

– організація психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних умовах (Колесніченко, 2011). Психологічні чинники впливають на ставлення фахівців до професійної діяльності та відіграють вирішальну роль у розвитку якісних характеристик особистості. Під психологічними чинниками ми розглянемо детермінанти розвитку фахівця як об'єкта діяльності, тобто внутрішньо-суб'єктивні рушійні сили розвитку професіоналізму. До психологічних чинників розвитку особистісно-професійних якостей фахівця можна зарахувати індивідуально-особистісний, інтерактивно-груповий, організаційно-діяльнісний;

– стан професійного здоров'я та фізичного самопочуття фахівця (Яворська, Рудницький, 2013). Теорія професійного здоров'я фахівця, на думку дослідників, передбачає осмислення єдності і взаємозв'язку уявлень про здоров'я і чинники, що лежать у його основі. Професійне здоров'я передбачає збалансований розвиток інтелектуальної, морально-вольової, фізичної, емоційно-ціннісної сфер особистості фахівця. Здоровою людиною, з погляду сучасного фахівця з

питань цивільної безпеки – це той, хто: ефективно справляється зі стресами і здатен запобігати та вирішувати конфлікти, приймає відповідальні рішення, знаходить власну соціокультурну нішу, не лише пристосовується до зовнішніх умов, але осмислено їх перебудовує.

Висновки. У результаті теоретичного аналізу досліджень, присвячених проблемі професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки, виявлені зовнішні і внутрішні чинники. До зовнішніх чинників автором зараховано політичні, соціально-економічні, безпекові, на основі яких

постають вимоги до фахівців із питань цивільної безпеки. Внутрішні чинники професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки поділено на три рівні їх виникнення: макро-, мезо- та мікрорівень. Визначені чинники професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки відповідають потребам теоретико-методичного та організаційно-педагогічного обґрунтування. Впливаючи на зовнішні й внутрішні чинники, можна певною мірою вплинути на ефективність професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Дубасенюк О. А. Професійна освіта: андрагогічний підхід : монографія. Житомир : Видавець О. О. Євенок, 2018. 452 с.
2. Ненько Ю. П. Формування творчої самореалізації курсантів вищих навчальних закладів пожежної безпеки у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2012. 512 с.
3. Гавкалова Н. Л., Маркова Н. С. Формування та використання інтелектуального капіталу : наукове видання. Харків : ХНЕУ, 2006. 253 с.
4. Носко Ю. М. Зовнішні та внутрішні чинники професійного розвитку особистості майбутнього учителя початкових класів до викладання фізичної культури. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки.* 2019. Вип. 3. С. 68–73.
5. Хуторський А. Ключові освітні компетентності. URL: <http://osvita.ua/school/method/2340/> (дата звернення 18.03.2021).
6. Михайлов В. М. Досвід Республіки Польща з організації проведення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід.* 2014. № 13. С. 128–132.
7. Методичний поради́ник з основних видів освітньої діяльності навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності у 2-х частинах : методичний посібник. Ч. 1 / Біляєва О. В. та ін.]; за заг. ред. Волянського П. Б., Литвиновського С. Ю. Київ : ІДУЦЗ, 2015. 141 с.
8. Коваль М. С. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. унів. ім. Михайла Коцюбинського. Львів, 2020. 567 с.
9. Гириловська І. В. Теорія і практика моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2020. 304 с.
10. Литвиновський С., Юрченко В. Прикладне значення науково-дослідної роботи «Наукове обґрунтування змісту навчання керівників і працівників штатних підрозділів (посадових осіб) з питань цивільного захисту центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання». *Імплементация европейских стандартов в українські освітні дослідження* : матеріали III Міжнар. наук. конф. Української асоціації дослідників освіти, Київ, 21 черв. 2019 р. Київ : ТзОВ «Трек-ЛТД», 2019. С. 105–111.
11. Михайлов В. М. Співробітництво України та НАТО у сфері запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. *Науковий збірник Інституту державного управління у сфері цивільного захисту.* 2015. № 3. С. 82–87.
12. Волянський П. Б., Ковровський Ю. Г., Михайлов В. М. Застосування інтерактивних освітніх технологій у навчанні керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів з питань цивільного захисту / Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2019. С. 29–39.
13. Колесніченко О. С. Психологічна готовність працівників МНС України до професійної діяльності в екстремальних умовах : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09 / НУЦЗУ, Харків, 2011. 238 с.
14. Яворська Г. Х. Професійна готовність до дій в нетипових ситуаціях у працівників особового складу спеціального підрозділу ОВС України. *Наука і освіта. Юридична психологія.* 2013. № 1-2. С. 241–244.

REFERENCES

1. Dubaseniuk, O. A. Profesiina osvita: andrahohichniy pidkhhid: monohrafiia. [Vocational education: andragogic approach] monograph. Zhytomyr, 2018. 452 s. [in Ukrainian].
2. Nenko, Yu. P. Formuvannia tvorchoi samorealizatsii kursantiv vyshchychkh navchalnykh zakladiv pozhheznoi bezpeky u fakhovii pidhotovtsi [Formation of creative self-realization of cadets of higher educational institutions of fire safety in professional training]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Uman. derzh. ped. un-t im. P. Tychny. Uman, 2012. 512 s. [in Ukrainian].
3. Havkalova, N. L., Markova, N. S. Formuvannia ta vykorystannia intelektualnoho kapitalu: naukove vydannia. [Formation and Use the Intellectual Capital. Scientific publications]. Kharkiv: KhNEU, 2006. 253 s. [in Ukrainian].
4. Nosko, Yu. M. Zovnishni ta vnutrishni chynnyky profesiinoho rozvytku osobystosti maibutnoho uchytelia pochatkovykh klasiv do vykladannia fizychnoi kultury. [External and internal factors professional development of personality

future primary school teachers teaching physical culture]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskyy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Seriya: Pedagogichni nauky*. 2019. Vyp. 3. S. 68–73. [in Ukrainian].

5. Khutorskyi, A. *Kliuchovi osviti kompetentnosti*. [Key educational competencies] URL: <http://osvita.ua/school/method/2340/> (data zvernennia 18.03.2021). [in Ukrainian].

6. Mykhailov, V. M. *Dosvid Respubliki Polshcha z orhanizatsii provedennia navchannia naseleння diiam u nadzvychainykh sytuatsiiakh. Investytsii: praktyka ta dosvid*. [Experience of poland in organization of population training how to act in emergency situations] 2014. № 13. S. 128–132. [in Ukrainian].

7. *Metodychnyi poradnyk z osnovnykh vydiv osviti diialnosti navchalno-metodychnykh tseŋtriv tsyvilnoho zakhystu ta bezpeky zhyttiediialnosti u 2-kh chastynakh: metodychnyi posibnyk*. Ch. 1. [Methodical guide on the main types of educational activities of educational and methodical centers of civil protection and safety of life in 2 parts: methodical manual. Part 1]. [Biliaieva O. V. ta in.]; za zah. red. Volianskoho P. B., Lytvynovskoho Ye. Yu. Kyiv: IDUTsZ, 2015. 141 s. [in Ukrainian].

8. Koval, M. S. *Teoretychni ta metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnykh pratsivnykiv DSNS Ukrainy v informatsiino-osvitnomu seredovyshchi zakladu vyshchoi osvity*. [Theoretical and methodical basis of professional training of future employees of the SES of Ukraine in the information and educational environment]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Vinnytskyi derzh. ped. univ. im. Mykhaila Kotsiubynskoho. Lviv, 2020. 567 s. [in Ukrainian].

9. Hyrylovska, I. V. *Teoriia i praktyka monitoryngu yakosti profesiinoi pidhotovky maibutnykh kvalifikovanykh robitnykiv: monografiia*. [Theory and practice of monitoring the quality of professional training of future skilled workers: a monograph]. Kamianets-Podilskyi: Vydavets PP Zvoleiko D. H., 2020. 304 s. [in Ukrainian].

10. Lytvynovskyy, Ye., Yurchenko, V. *Prykladne znachennia naukovo-doslidnoi roboty «Naukove obgruntuvannia zmistu navchannia kerivnykiv i pratsivnykiv shtatnykh pidrozdiliv (posadovykh osib) z pytan tsyvilnoho zakhystu tsentralnykh ta mistsevykh orhaniv vykonavchoi vlady, orhaniv mistsevoho samovriaduvannia ta subiektiv hospodariuvannia»*. [Applied significance of research work «Scientific substantiation of the content of training of managers and employees of staff units (officials) on civil protection of central and local executive bodies, local governments and economic entities»]. Implementatsiia yevropeiskykh standartiv v ukrainski osviti doslidzhennia: materialy III Mizhnar. nauk. konf. Ukrainskoi asotsiatsii doslidnykiv osvity (Kyiv, 21cherv. 2019 r.). Kyiv: TzOV «Trek-LTD», 2019. S. 105–111. [in Ukrainian].

11. Mykhailov, V. M. *Spivrobotnytstvo Ukrainy ta NATO u sferi zapobihannia ta likvidatsii naslidkiv nadzvychainykh sytuatsii*. [Cooperation between Ukraine and NATO in the field of emergency prevention and response]. *Naukovyi zbirnyk Instytutu derzhavnogo upravlinnia u sferi tsyvilnoho zakhystu*. 2015. № 3. S. 82–87. [in Ukrainian].

12. Volianskyi, P. B., Kovrovskyy, Yu. H., Mykhailov, V. M. *Zastosuvannia interaktyvnykh osvitnykh tekhnolohii u navchannia kerivnoho skladu i fakhivtsiv, diialnist yakykh poviazana z orhanizatsiieiu ta zdiisnenniam zakhodiv z pytan tsyvilnoho zakhystu*. [Using the interactive training technologies in professional preparation for professionals in the sphere of civil prote]: *Drohobyskyi derzhavnyi pedagogichnyi universytet imeni Ivana Franka*. Drohobych, 2019. S. 29–39. [in Ukrainian].

13. Kolesnichenko, O. S. *Psykhologichna hotovnist pratsivnykiv MNS Ukrainy do profesiinoi diialnosti v ekstremalnykh umovakh*. [Psychological readiness of employees of the Ministry of Emergencies of Ukraine for professional activity in extreme conditions]: dys. ... kand. psykol. Nauk : 19.00.09 / NUTsZU, Kharkiv, 2011. 238 s. [in Ukrainian].

14. Yavorska, H. H., & Rudnytska, V. Ye. (2013). *Profesiina hotovnist do dii v netypovykh sytuatsiiakh u pratsivnykiv osobovoho skladu spetsialnoho pidrozdilu OVS Ukrainy* [Professional readiness for actions in the atypical situations of personnel of the special unit of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Nauka i osvita. Science and education*. № 1-2. S. 241–244 [in Ukrainian].